

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Юридичний факультет
Кафедра цивільного, господарського права та процесу

РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи для студентів
спеціальності 081 «Право»
спеціалізацій «Адміністративна юстиція (Суд. Публічна адміністрація та
антикорупційні органи)»; «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура.
Адвокатура)»; «Цивільна та господарська юстиція
(Суд. Нотаріат. Правова допомога)»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Протокол № 4 від 24 жовтня 2018 року

Римське приватне право. Методичні вказівки до самостійної роботи для студентів спеціальності 081 «Право» спеціалізацій «Адміністративна юстиція (Суд. Публічна адміністрація та антикорупційні органи)»; «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)»; «Цивільна та господарська юстиція (Суд. Нотаріат. Правова допомога)» / Укл.: Козинець І.Г. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. – 2018. – 36 с.

Укладач:

КОЗИНЕЦЬ ІРИНА ГАВРИЛІВНА, старший викладач кафедри цивільного, господарського права та процесу

Відповідальний за випуск: КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, завідувач кафедри цивільного, господарського права та процесу, кандидат юридичних наук

Рецензент: ПУЗИРНИЙ ВЯЧЕСЛАВ ФЕОДОСІЙОВИЧ, професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу, доктор юридичних наук, професор

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО»	6
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Римське приватне право».....	6
1.2. Структура навчальної дисципліни.....	10
1.3. Критерії оцінювання самостійної (індивідуальної) роботи студентів із навчальної дисципліни «Римське приватне право».....	11
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	12
Тема 1. Предмет, система та джерела римського приватного права	12
Тема 2. Суб'єкти римського приватного права.....	14
Тема 3. Сімейні правовідносини у римському приватному праві	16
Тема 4. Загальне вчення про речове право. Право власності	18
Тема 5. Володіння. Права на чужі речі	20
Тема 6. Зобов'язальне право як інститут римського приватного права	21
Тема 7. Договірні та позадоговірні зобов'язання у римському приватному праві.....	22
Тема 8. Спадкове право як інститут римського приватного права	24
Тема 9. Римський цивільний процес	25
ЛІТЕРАТУРА.....	28
ДОДАТКИ.....	34

ПЕРЕДМОВА

Римське право, як і римська державність, належить до тих споконвічних культурних, політичних та юридичних цінностей, які і через багато століть після їх створення вражають своєю грандіозністю. Переживши століття, воно стало могутнім фактором вдосконалення правових систем багатьох країн і народів.

Будучи фундаментом загальної теорії сучасного цивільного права, римське приватне право формує юридичне мислення, розвиває здібності та навички правового аналізу, є прикладом того, як удосконалювати право на принципах справедливості і гуманізму.

Навчальна дисципліна «Римське приватне право» (латинською - *jus romanum*) передбачає можливість ознайомлення з античною правовою культурою, її впливом на розвиток сучасної цивілістики і ставить за мету підготувати студентів до вивчення ряду основних та спеціальних цивілістичних дисциплін.

Предметом вивчення дисципліни «Римське приватне право» є: основні принципи, доктринальні засади, правові джерела, окремі поняття, терміни, визначення, дефініції, юридичні категорії та інститути римської держави та права, особливості рецепції римського права та правового регулювання публічних і приватно-правових відносин, які зберігають своє науково-практичне значення під час аналізу та розробки сучасного праворозуміння.

Головною умовою успішного оволодіння змістом дисципліни «Римське приватне право» є систематична робота студентів. Після прослуховування навчальних лекцій, що розкривають найважливіші аспекти з римського приватного права, студентам необхідно продовжити самостійний аналіз рекомендованої навчально-методичної та наукової літератури, першоджерел. Кожному студентові доцільно завести особистий конспект першоджерел та мати робочий зошит, де буде узагальнений опрацьований матеріал до самостійного вивчення.

За навчальним планом вивчення римського приватного права проводиться шляхом лекційних та семінарських занять, а також самостійної роботи (аудиторної та позааудиторної) студентів. Аудиторна самостійна робота з дисципліни виконується на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача та за його завданням. Позааудиторна самостійна робота виконується студентами за завданням викладача, але без його особистої участі.

Самостійна робота проводиться з метою:

- систематизації і закріплення здобутих теоретичних знань і практичних умінь студентів;
- поглиблення і розширення теоретичних знань;
- формування вмінь використовувати нормативну, правову, довідкову документацію і спеціальну літературу;
- розвитку пізнавальних можливостей і активності студентів: творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості;

- формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації;
- розвитку дослідницьких умінь.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є засвоєння в повному обсязі дисципліни «Римське приватне право». Самостійна робота студентів містить у собі:

- підготовку до аудиторних занять (лекційних та семінарських);
- виконання відповідних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- самостійну роботу над окремими темами навчальної дисципліни відповідно до тематичного плану;
- підготовку до семінарських занять та виконання завдань, передбачених робочою програмою дисципліни;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання;
- підготовку до усіх видів контрольних випробувань (модульних, атестаційних, підсумкових тощо);
- участь у роботі факультативів, спецсемінарів тощо;
- участь у студентських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, олімпіадах тощо;
- інші види діяльності, що ініціюються та здійснюються інститутом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

Самостійна навчальна й дослідна робота виконується студентами під керівництвом викладача, який здійснює аудиторну роботу в цій навчальній групі. З власної ініціативи кафедра може проводити студентські навчальні й наукові заходи (конференції, олімпіади, симпозіуми тощо).

У ході самостійної підготовки можуть виникнути труднощі у розумінні окремих питань із римського приватного права. У таких випадках необхідно звернутися за консультацією до викладача, який читає лекції або проводить семінарські заняття.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Римське приватне право»

Змістовий модуль 1. Загальні положення римського приватного права

Тема 1. Предмет, система та джерела римського приватного права

Поняття римського цивільного права та історія його становлення. Історичне значення римського права. Відмінність приватного права від публічного. Рецепція римського права.

Основні системи римського приватного права. Цивільне право і право народів. Зміст права народів. Взаємний вплив цивільного права і права народів. Преторське право. Роль і значення римського приватного права для розвитку сучасного цивільного права. Його вплив на становлення цивільного законодавства сучасних правових систем. Вплив римського приватного права на науку цивільного права.

Поняття та види джерел римського приватного права. Періодизація Стародавнього Риму. Джерела виникнення і змісту римського приватного права. Джерела правотворення в Стародавньому Римі. Джерела архаїчного періоду. Джерела класичного періоду. Джерела імператорського періоду. Звичай як джерела римського приватного права. Закони як джерела римського приватного права. Постанови сенату як джерела римського приватного права. Едикти магістратів як джерела римського приватного права. Конституції принципсів як джерела римського приватного права. Імператорські конституції як джерела римського приватного права. Діяльність римських юристів та її вплив на формування джерел приватного права. Кодифікація Юстиніана. Поняття кодифікації. Завдання і процес кодифікаційних робіт. Результати кодифікації Юстиніана. Поняття Інституцій. Інституції Гая. Інституції Юстиніана.

Тема 2. Суб'єкти римського приватного права

Основний поділ населення Римської держави на вільних і рабів. Поняття суб'єкта римського права та цивільних правовідносин. Поняття особи. Поняття, основні елементи та складові правоздатності у римському приватному праві. Втрата і обмеження правоздатності. Поняття, основні елементи та складові дієздатності у римському приватному праві. Поняття цивільної честі. Поняття опіки та піклування у римському приватному праві.

Правове становище римських громадян. Правове становище рабів. Поняття рабського пекулію як форми експлуатації рабів. Правове становище латинів. Правове становище вільновідпущеників. Правове становище колонів. Правове становище перегринів.

Зародження юридичних осіб. Поняття юридичної особи та її правові ознаки. Юридичне положення колегій, муніципій, фіска, благодійних установ. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб. Відмінність правоздатності фізичних осіб від правоздатності юридичних осіб. Припинення правовідносин юридичних осіб.

Тема 3. Сімейні правовідносини у римському приватному праві

Поняття сім'ї у римській державі. Поняття та види споріднення у римській державі. Агнатське та когнатське споріднення. Поняття шлюбу у римському приватному праві. Види шлюбів у римському приватному праві. Шлюб із чоловічою владою. Шлюб без чоловічої влади. Умови вступу в шлюб. Припинення шлюбу. Конкубінат.

Майнові відносини подружжя. Інститут приданого. Батьківська влада у сім'ї. Межі та зміст батьківської влади у Стародавньому Римі. Правове становище дітей. Причини поступового розширення майнових прав підвладних дітей. Пекулій і його види. Майнова правоздатність підвладних дітей у праві Юстиніана. Узаконення і усиновлення. Припинення батьківської влади. Поняття емансипація.

Змістовий модуль 2. Речове, зобов'язальне та спадкове як інститути римського приватного права

Тема 4. Загальне вчення про речове право. Право власності

Поняття речового права. Поняття зобов'язального права. Відмінність речового права від зобов'язального. Поняття речей. Речі манципні і речі неманципні. Речі тілесні і речі безтілесні. Речі рухомі і речі нерухомі. Речі, що знаходяться в обороті, і речі, вилучені з обороту. Речі родові і речі індивідуально визначені. Речі подільні і неподільні. Речі споживні і речі неспоживні. Речі прості і складні. Поняття плодів, доходів і майна.

Поняття права власності. Виникнення і розвиток інституту права власності у Стародавньому Римі. Зміст права власності. Право володіння. Право користування. Право розпорядження. Квіритська власність. Бонітарна власність. Провінційна власність. Власність перегринів. Злиття усіх форм власності і виникнення поняття приватної власності. Право спільної власності. Поняття та види набуття права власності. Первісні і похідні способи набуття права власності. Окупація. Скарб. Специфікація. Набуття права власності по давності. Злиття і змішування. Набуття права власності за договором. Манципація. Уступка права. Традиція. Набуття права власності шляхом спадкування. Речові позови захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Публіціанський позов.

Тема 5. Володіння. Права на чужі речі

Поняття володіння. Поняття держання. Володіння законне і незаконне. Володіння добросовісне і недобросовісне. Поняття похідного володіння. Поняття прекарію. Поняття застави. Поняття секвестру.

Виникнення володіння, зміст володіння та припинення володіння. Захист володіння. Посесорний захист. Петиторний захист. Відмінність посесорного захисту від петиторного. Володільницькі інтердикти. Інтердикти для утримання наявного володіння і інтердикти для повернення втраченого володіння. Види інтердиктів.

Виникнення, поняття і види прав на чужі речі. Поняття сервітутів. Види сервітутів. Зміст сервітутів. Земельні сервітути. Особисті сервітути. Набуття і втрата сервітутів. Захист сервітутних прав. Емфітевзис. Суперфіцій.

Застава та її форми. Поняття та зміст іпотеки. Правове становище заставного кредитора. Право продажу заставленої речі. Встановлення декількох заставних прав на одну і ту ж річ.

Тема 6. Зобов'язальне право як інститут римського приватного права

Поняття зобов'язання та зміст зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язань. Поняття юридичних фактів та їх значення у римському приватному праві. Класифікація зобов'язань. Сторони у зобов'язанні. Заміна осіб у зобов'язанні. Перехід зобов'язання за спадкоємством. Поняття та зміст цесії. Зобов'язання з кількома кредиторами або боржниками. Поняття та види правочинів.

Виконання зобов'язання. Заміна виконання. Час та місце виконання. Спосіб виконання. Наслідки невиконання зобов'язання. Особиста і майнова відповідальність боржника. Умови відповідальності. Звільнення боржника від відповідальності. Забезпечення виконання зобов'язань. Припинення зобов'язань. Оновлення зобов'язання (новація). Залік (компенсація). Неможливість виконання зобов'язання.

Тема 7. Договірні та позадоговірні зобов'язання у римському приватному праві

Контракти як найважливіші підстави виникнення зобов'язань. Односторонні та двосторонні договори.

Умови дійсності договорів. Зміст договору. Суттєві, звичайні та випадкові умови договору.

Поняття контрактів і пактів. Вербальні контракти, їх види. Літеральні контракти. Реальні контракти (позичка, позика, поклажа). Консенсуальні контракти (купівля – продаж, найм, товариство, доручення). Умови виникнення права вимоги у консенсуальних контрактах. Безіменні контракти. Пакти та їх види у римському праві. Захист прав, що виникають із контрактів та пактів.

Поняття делікту. Правопорушення публічні та приватні. Розвиток позадоговірної відповідальності в римському праві. Зміна призначення штрафу.

Окремі види деліктів: крадіжка, пограбування, противоправне заподіяння шкоди, образа особи та ін.

Поняття квазіделіктів. Відповідальність судді за неправильне рішення. Відповідальність за «виставлене та підвішене», відповідальність власників готелів та кораблів за дії слуг.

Поняття квазіконтрактів, зобов'язання, що виникають із квазіконтрактів, відповідні позови. Безпідставне збагачення. Ведення чужих справ без доручення.

Тема 8. Спадкове право як інститут римського приватного права

Поняття і види спадкування. Універсальне і сингулярне спадкоємство. Спадкодавець і спадкоємці. Спадкове майно. Основні етапи розвитку римського спадкового права. Спадкування за старим цивільним правом. Спадкування за преторським едиктом. Реформи спадкового права Юстиніаном.

Спадкування за заповітом. Порядок укладення заповіту та його форма. Умови дійсності заповіту. Зміст заповіту. Спадкоємці за заповітом. Право на обов'язкову частку. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку.

Спадкування за законом. Агнатське споріднення як основа спадкування за законом. Поступове визнання принципу кровного споріднення. Реформи претора. Спадкування за законом у період імперії. Випадки спадкування за законом. Коло спадкоємців за законом. Спадкування по праву представлення.

Поняття відкриття і прийняття спадщини. Спадкова трансмісія. Необхідні дії для прийняття спадщини. Наслідки прийняття спадщини. Принцип необмеженої відповідальності за борги спадкодавця. Обмеження цієї відповідальності в період Юстиніана. Позови про спадщину. Виморочна спадщина. Легати. Поняття і види легатів. Фідеїкоміси. Обмеження свободи призначення легатів і фідеїкомісів.

Тема 9. Римський приватний процес

Додержавний захист порушених прав. Самоуправство як первісна форма захисту прав. Самозахист як спосіб запобігання порушенню прав.

Виникнення державного суду. Становлення державної форми захисту порушених майнових прав. Судді та судочинство. Загальна характеристика та види цивільного процесу.

Загальна характеристика та форми легісакційного процесу. Загальна характеристика формулярного процесу. Значення та складові частини преторської формули. Загальна характеристика екстраординарного процесу.

Поняття цивільного позову. Види позовів: позови суворого права; позови доброї совісті; позови за аналогією; позови з фікцією; речові та особисті позови. Надання доказів. Захист та заперечення проти позову.

Форми преторського захисту: інтердикти, стимуляція, реституція, введення у володіння.

Поняття та зміст позовної давності. Відмінність позовної давності від законних строків. Перерва перебігу позовної давності та її підстави. Припинення перебігу позовної давності.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1.1 – Розподіл обсягу годин за темами і формами вивчення

№	Назви тем змістових модулів і тем	Кількість годин для денної/заочної форми навчання			
		Лекції	Семінари	Самостійна робота	Разом
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Загальні положення римського приватного права					
1.	Предмет, система та джерела римського приватного права	1/0,5	1	7/9	9/9,5
2.	Суб'єкти римського приватного права	1/0,5	1	8/10	10/10,5
3.	Сімейні правовідносини у римському приватному праві	2	2	7/9	11/10
Разом за кредитом 1		4/1	4	22/28	30/30
Разом за змістовим модулем 1		4/1	4	22/28	30/30
Змістовий модуль 2. Речове, зобов'язальне та спадкове право як інститути римського приватного права					
4.	Загальне вчення про речове право. Право власності	2/1	2	6/9	10/10
5.	Володіння. Права на чужі речі	2	2/1	6/9	10/10
6.	Зобов'язальне право як інститут римського приватного права	2/1	2	6/9	10/10
Разом за кредитом 2		6/2	6/1	18/27	30/30
7.	Договірні та позадоговірні зобов'язання у римському приватному праві	2	2/1	6/9	10/10
8.	Спадкове право як інститут римського приватного права	1	2/1	7/9	10/10
9.	Римський цивільний процес	1/1	2	7/9	10/10
Разом за кредитом 3		4/1	6/2	20/27	30/30
Разом за змістовим модулем 2		10/3	12/3	38/54	60/60
Всього годин на дисципліну		14/4	16/4	60/82	90/90

1.3. Критерії оцінювання самостійної (індивідуальної) роботи студентів

Важливим елементом навчального процесу при вивченні дисципліни «Римське приватне право» є самостійна, індивідуальна робота студентів та контроль за їх виконанням.

Самостійна та індивідуальна робота має на меті розширення та дослідження питань винесених на розгляд на лекційних заняттях, а також опрацювання питань, які не були висвітлені на лекційних та семінарських заняттях. Контроль дозволяє оцінювати та вимірювати здобуті студентами в процесі самостійного опрацювання знання, уміння та навички, відіграє важливу роль у забезпеченні належного рівня підготовки фахівців.

Критерії оцінювання самостійної (індивідуальної) роботи студентів. Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання самостійної (індивідуальної) роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння робити обґрунтовані висновки, компетентність у розкритті питань, що досліджуються, наявність навчальної, наукової або практичної значимості та новизни в індивідуальних роботах, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння знаходити необхідну інформацію, навички і прийоми виконання ситуаційних завдань, самореалізація на семінарських заняттях, а також самостійність та своєчасність здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставить за умови відповідності виду самостійної роботи або усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів.

Перелік завдань для самостійної роботи студентів (обов'язкових для виконання та за вибором студентів), форми організації та звітності, терміни виконання та кількість балів, які можна отримати за виконання завдань, визначаються кафедрою під час розробки робочої навчальної програми дисципліни.

Виконання та оцінювання вибіркового виду самостійної роботи (презентація міні-лекції, обговорення проблемних питань, доповідь на наукову студентську конференцію, участь в студентській олімпіаді, підготовка наукових публікацій тощо) здійснюється таким чином:

- презентація міні-лекції – 0-5 балів;
- презентація аналітичного огляду наукових публікацій – 0-5 балів;
- презентація реферату – 0-5 балів;
- участь в розробці, підготовці, виготовленні навчальних матеріалів (казусів тощо), або наочних навчальних матеріалів (плакатів, слайд-шоу, мультимедійних посібників тощо) – 0-5 балів;
- доповідь на наукову студентську конференцію, участь в студентській олімпіаді, підготовка наукових публікацій з питань римського приватного права – 0-5 балів.

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ТА ДЖЕРЕЛА РИМСЬКОГО ПРАВА

1. Предмет курсу «Римське приватне право».
2. Рецепція римського права та її причини.
3. Рецепція римського приватного права в Україні.
4. Звичай та звичаєве право.
5. Закон.
6. Преторське право.
7. Юриспруденція і юристи.
8. Постанови сенату.
9. Імператорські конституції.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. *Lex prospicit, non respicit* - закон не має зворотньої сили.
2. *Omne autem jus quo utimur vel ad personam, vel ad rem, vel ad actiones pertinet* все право, яким ми користуємось, стосується або осіб, або речей, або позовів (дій).
3. *Legis figendi et praefigendi consuetude periculosissima est* - звичай створювати та переробляти закони є найнебезпечніший.
4. *Jus publicum privatorum pactis mutari non potest* - публічне право не може змінюватися за погодженням приватних осіб.

Теми індивідуальних робіт

1. Теоретико-пізнавальне значення римського права для сучасної юриспруденції.
2. Цивільне законодавство періоду Римської республіки.
3. Цивільне законодавство періоду принципату.
4. Цивільне законодавство пізньої імперії.
5. Рецепція римського права в Західній Європі.
6. Закони XII Таблиць - основне джерело стародавнього римського права.
7. Кодифікація імператора Юстиніана: мета, зміст, значення для формування права європейських держав.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождєв Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атіка, 2012. - 407с.
3. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 342с.

4. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
5. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
6. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
7. Орач Є.М., Тищик Б.И. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - Київ: «Юрінком Інтер», 2000. - 272с.
8. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 512с.
9. Покровский И.А. История римского права. - М.: Статут, 2004. - 540с.
10. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512с.
11. Римське приватне право: навч. посіб. / кол. авт. І.О. Ізарова, Т.М. Вахонєва, Н.В. Павловська; за заг. ред. І.О. Ізарової. - Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. - 302с.
12. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. - Х.: ООО «Одиссей», 1998. - 288с.
13. Харитонов Е.О. Рецепція римського приватного права. Теоретичний та історико-правові аспекти. - Одеса, 1997. - 86с.
14. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

Допоміжна

1. Агафонов С.А. Римське право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - 143с.
2. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / Пер. с чешского Ю.В. Пресняков. - М.: Юрид. лит., 1989. - 448с.
3. Вовк В.М. Приватно-правова технологія стародавніх римлян як конструювання правової реальності / В.М. Вовк // Адвокат. - 2009. - № 2 (101). - С. 22-25.
4. Глиняна К.М. Вплив римського права на становлення та розвиток сучасного права Європи / К.М. Глиняна // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. - Одеса: Юридична література, 2004. - Вип. 23. - С. 190-195.
5. Задорожний Ю. Перспективи використання римського права у цивільному законодавстві України / Ю. Задорожний // Право України. - 2008. - № 10. - С. 149-153.
6. Задорожний Ю. Роль римського права у процесі становлення та розвитку університетів у країнах Західної Європи / Ю. Задорожний // Право України. - 2009. - № 3. - С. 153-160.
7. Задорожний Ю.А. «Руська правда» і римське право: порівняльний аспект / Ю.А. Задорожний // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2009. № 1 (87). - С. 49-53.
8. Институции Юстиниана. Перевод с латинского Д. Расснера. Под ред. Л.Л. Кофанова, В.А. Томсинова. (Серия «Памятники римского права») - М.: Зерцало, 1998. - 400с.

9. Иоффе О.С., Мусин В.А. Основы римского гражданского права: Учеб.-метод. пособие для студентов заочного отделения. - Л.: Из-во Ленинградского университета, 1975. - 156с.
10. Качановский Ю.В. Римское право в XXI веке / Ю.В. Качановский // Право и политика. - 2001. - № 4. - С. 4-11.
11. Крылатые римские выражения / Авт.-сост. Ю. Цыбульник. - М.: ООО «Издательство АСТ»; Х.: Фолио, 2003. - 830с.
12. Лубко І. Закони XII Таблиць: Навч. посібник / Черкаський національний ун-т ім. Б. Хмельницького, 2006.- 64с.
13. Моммзен Т. История Рима / Том 1,2,3 изд. второе, стереотип. - С.-Пб.: «Наука», 2005. - 733с.
14. Омельченко О.А. Римское право: Учебник. Издание второе, исправленное и дополненное. - М.: ТОН - Остожье, 2000. - 208с.
15. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. - М.: Зерцало, 1997. - 608с.
16. Пиляева В.В. Римское частное право. - СПб.: Питер, 2002. - 272с.
17. Підпригора О.А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів: Вид. 3-є, перероб. та доп. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. - 440с.
18. Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под. ред. проф. В.А. Томсинова. - М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1999. - 448с.
19. Русу С.Д. Историко-правові передумови рецепції римського приватного права / С.Д. Русу // Університетські наукові записки. - 2005. - № 3(15). - С. 12-16.
20. Савельев В.А. История римского частного права. - Всесоюз. юрид. заоч. ин-т. - М., 1986. - 76с.
21. Санфилиппо Ч. Курс римского частного права: Учебник / Пер. с итал.; под ред. Д. В. Дождева. - М. : Изд-во Бек, 2000. - 400с.
22. Федущак-Паславська Г. Становлення і розвиток правових конструкцій у Давньому Римі / Г. Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2011. - Вип. 52. - С. 120-126.
23. Черниловский З.М. Лекции по римскому частному праву. - М.: Юрид. литература, 1991. - 480с.
24. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. - М.: Новый Юрист, 1997. - 224с.
25. Шала Л.В. Рецепція римського права в Україні: доктринальний рівень / Л.В. Шала // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. - 2010. - № 1. - С. 25-30.

Тема 2. СУБ'ЄКТИ (ОСОБИ) РИМСЬКОГО ПРИВАТОГО ПРАВА

1. Поняття особи та її право дієздатність.
2. Умови повної правоздатності особи: статус свободи, статус громадянства, сімейний статус та їх вплив на обсяг правоздатності особи.

3. Фактори, які впливали на обсяг цивільної дієздатності фізичних осіб.
4. Громадянська честь. Повне позбавлення честі. Форми припинення честі. Поділ населення у Римі.
5. Правове становище римських громадян (квіритів), чужинців (латинів, перегринів), вільновідпущеників, рабів.
6. Види юридичних осіб: казна, муніципії, релігійні об'єднання, союзи осіб однієї професії.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

- *Omnis persona est homo, sed pop vicissim* – кожна особа (кожний суб'єкт права) є людина, але не навпаки.
- *Jus quo universitates utuntur est idem quod habent privati* – право, що регулює діяльність корпорацій, таке ж, що й право, яке регулює діяльність приватних осіб.
- *Universitas non deliquit* - корпорація не може вчинити правопорушення.

Теми індивідуальних робіт

1. Особливості правового становища вільновідпущеників і рабів.
2. Колонат у Стародавньому Римі.
3. Юридичні особи (*universitates*) в римському праві.
4. Порівняльна характеристика правового статусу римських громадян і латинів.
5. Особливості правового статусу перегринів.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождєв Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Орач Є.М., Тищик Б.И. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - Київ: «Юрінком Інтер», 2000. - 272с.
7. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 512с.
8. Покровский И.А. История римского права. - М.: Статут, 2004. - 540с.
9. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512с.

10. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. - Х.: ООО «Одиссей», 1998. - 288с.
11. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

Допоміжна

1. Агафонов С.А. Римське право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - 143с.
2. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / Пер. с чешского Ю.В. Пресняков. - М.: Юрид. лит., 1989. - 448с.
3. Бобровникова Т.А. Повседневная жизнь римского патриция в эпоху разрушения Карфагена. - М.: Молодая гвардия, 2001. - 493с.
4. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. - М., 1988. - 110с.
5. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Пер. с исп.; Отв. ред. Л. Л. Кофанов.- М.: Статут, 2005. - 812с.
6. Иоффе О.С., Мусин В.А. Основы римского гражданского права: Учеб.-метод. пособие для студентов заочного отделения. - Л.: Из-во Ленинградского университета, 1975. - 156с.
7. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 342с.
8. Качур В.О. Співвідношення понять «Persona», «Status» і «Caput» у римському праві / В.О. Качур // Часопис Київського університету права. - 2010. - № 2. - С. 21-25.
9. Кнабе Г.С. Древний Рим - история и повседневность. - М., 1986. - 84с.
10. Кнабе Г.С. Римское общество в эпоху ранней империи // История Древнего мира. - Т. 3. Упадок древних обществ. - М., 1982. - 116с.
11. Пиляева В.В. Римское частное право. - СПб.: Питер, 2002. - 272с.
12. Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под. ред. проф. В.А. Томсинова. - М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1999. - 448с.
13. Сергеенко М.Е. Жизнь Древнего Рима. - М., 1964. - 368с.
14. Сергеенко М.Е. Простые люди Древней Италии. - М. - Л., 1964. - 264с.
15. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. - М.: Новый Юрист, 1997. - 224с.

Тема 3. СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

1. Лінії та ступені споріднення. Свояцтво.
2. Правове становище приданого і подарунку.
4. Особливості шлюбного дарування.
5. Виникнення конкубіату.
6. Встановлення та припинення батьківської влади.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

- Patris is est quem nuptiae demonstrant - батько той, на кого вказує шлюб.
- Filius est nomen naturae, sed haeres nomen juris – «син» є природна назва, але «спадкоємець» є назва юридична.
- Infans non multum a furioso distat - дитина мало чим відрізняється від божевільного.

Теми індивідуальних робіт

1. Особливості інститутів заручин і посагу в класичному шлюбі.
2. Шлюбне законодавство Августа.
3. Правове положення римської жінки.
4. Батьківська влада у Стародавньому Римі.

Рекомендована література:3

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Орач Є.М., Тищик Б.И. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - Київ: «Юрінком Інтер», 2000. - 272с.
7. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 512с.
8. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512с.
9. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

Допоміжна

1. Агафонов С.А. Римське право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - 143с.
2. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / Пер. с чешского Ю.В. Пресняков. - М.: Юрид. лит., 1989. - 448с.
3. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. - М., 1988. - 110с.
4. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Пер. с исп.; Отв. ред. Л. Л. Кофанов.- М.: Статут, 2005. - 812с.

5. Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов. Под ред. член-корр. РАН, проф. В.С. Нерсесянца. - М.: Издательская группа ИНФРА М - НОРМА, 1996. - 704с.
6. Институции Юстиниана. Перевод с латинского Д. Расснера. Под ред. Л.Л. Кофанова, В.А. Томсинова. (Серия «Памятники римского права») - М.: Зерцало, 1998. - 400с.
7. Каложний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 342с.
8. Лубко І. Закони XII Таблиць: Навч. посібник / Черкаський національний ун-т ім. Б. Хмельницького, 2006.- 64с.
9. Макарчук В.С. Основи римського приватного права. - Навч. посіб. - Вид. друге, доповн. - К.: Атіка, 2003. - 256с.
10. Моммзен Т. История Рима / Том 1,2,3 изд. второе, стереотип. - С.-Пб.: «Наука», 2005. - 733с.
11. Омельченко О.А. Римское право: Учебник. Издание второе, исправленное и дополненное. - М.: ТОН - Остожье, 2000. - 208с.
12. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. - М.: Зерцало, 1997. - 608с.
13. Пиляева В.В. Римское частное право. - СПб.: Питер, 2002. - 272с.
14. Підпригора О.А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів: Вид. 3-є, перероб. та доп. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. - 440с.
15. Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под. ред. проф. В.А. Томсинова. - М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1999. - 448с.
16. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юристъ, 1997. - 544с.

Тема 4. ЗАГАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО РЕЧОВЕ ПРАВО. ПРАВО ВЛАСНОСТІ

1. Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі.
2. Спільна власність.
3. Набуття і втрата права приватної власності.
4. Обмеження права власності.
5. Правовий режим прогібіторного позову.
6. Правовий режим публіціанового позову.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. Animus possidendi - намір вважати дану річ своєю.
2. Mercis appellatione homines поп continere – слово «товар» не застосовується до людей.

Теми індивідуальних робіт

1. Право власності періоду Республіки.
2. Право власності за правом Юстиніана.
3. Правовий режим спільної власності (condominium).
4. Правовий режим володіння в римському праві.
5. Захист прав власності у римському приватному праві.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Вещные права на землю в избранных фрагментах из Дигест Юстиниана / Отв. ред. Л.Л. Кофанов. - М., 2006. - 724с.
3. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
4. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
5. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
6. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
7. Орач Є.М., Тищик Б.И. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - Київ: «Юрінком Інтер», 2000. - 272с.
8. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 512с.
9. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512с.
10. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. - Х.: ООО «Одиссей», 1998. - 288с.
11. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. - М.: Новый Юрист, 1997. - 224с.

Допоміжна

1. Агафонов С.А. Римське право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - 143с.
2. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / Пер. с чешского Ю.В. Пресняков. - М.: Юрид. лит., 1989. - 448с.
3. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Пер. с исп.; Отв. ред. Л. Л. Кофанов.- М.: Статут, 2005. - 812с.
4. Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов. Под ред. член-корр. РАН, проф. В.С. Нерсисянца. - М.: Издательская группа ИНФРА М - НОРМА, 1996. - 704с.
5. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 342с.

6. Макарчук В.С. Основи римського приватного права. - Навч. посіб. - Вид. друге, доповн. - К.: Атіка, 2003. - 256с.
7. Омельченко О.А. Римское право: Учебник. Издание второе, исправленное и дополненное. - М.: ТОН - Остожье, 2000. - 208с.

Тема 5. ВОЛОДІННЯ. ПРАВА НА ЧУЖІ РЕЧІ

1. Володіння і права власності: спільне та відмінне.
2. Незаконне володіння: добросовісне і недобросовісне (практичне значення поділу).
3. Володіння і detentio. Суть та практичне значення розмежування.
4. Особливості виникнення прав на чужі речі у Стародавньому Римі.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. *Salva substancia* – відсутність розпорядження отриманою річчю.
2. *Nulli res sua servit* - не може бути сервітуту на власну річ.
3. *Nihil commune habet proprietatis cum possessione* – між власністю і володінням не існує нічого спільного.

Теми індивідуальних робіт

1. Особливості публіціанового позову у римському праві.
2. Посесорний захист володіння у римському праві.
3. Петиторний захист володіння у римському праві.
4. Персональні сервітутути у Стародавньому Римі.
5. Поняття емфітевзису, його відмінність від оренди.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Орач Є.М., Тищик Б.И. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - Київ: «Юрінком Інтер», 2000. - 272с.
7. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 512с.
8. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512с.

9. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.: Новый Юрист, 1997. – 224с.

Допоміжна

1. Агафонов С.А. Римське право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - 143с.
2. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / Пер. с чешского Ю.В. Пресняков. - М.: Юрид. лит., 1989. - 448с.
3. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Пер. с исп.; Отв. ред. Л. Л. Кофанов.- М.: Статут, 2005. - 812с.
4. Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов. Под ред. член-корр. РАН, проф. В.С. Нерсесянца. - М.: Издательская группа ИНФРА М - НОРМА, 1996. - 704с.
5. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 342с.
6. Макарчук В.С. Основи римського приватного права. - Навч. посіб. - Вид. друге, доповн. - К.: Атіка, 2003. - 256с.
7. Омельченко О.А. Римское право: Учебник. Издание второе, исправленное и дополненное. - М.: ТОН - Остожье, 2000. - 208с.

Тема 6. ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО ЯК ІНСТИТУТ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

1. Делікт і контракт.
2. Взаємозв'язок між зобов'язаннями та позовами.
3. Система римських зобов'язань.
4. Кауза у римському зобов'язанні.
5. Помилки угоди (error) у римському праві.
6. Кореальні зобов'язання.
7. Цесія у римському зобов'язальному праві.
8. Місце і час виконання зобов'язань.
9. Прострочка виконання зобов'язань.
10. Вина та відшкодування збитків у римському праві.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. Roma communis nostra patria est – Рим наша спільна батьківщина.
2. Incaute factum pro populo habetur – необережна дія розцінюється як невиконання.
3. Nemo ex aliena iactura lucrum facere debet – ніхто не повинен наживатися на чужих збитках.
4. Impossibilium nulla est obligatio – зобов'язання не виникає, якщо його предмет неможливий.

Теми індивідуальних робіт

1. Речове і зобов'язальне право: порівняльний аналіз.
2. Зобов'язальне право в Стародавньому Римі.
3. Застава як форма речового забезпечення виконання зобов'язання.
4. Забезпечення зобов'язань у римському праві.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Підпригора О.А. Римське приватне право : підручник для студентів юрид. спец. ВНЗ. – 3-є вид., перероб. та доп /О.А. Підпригора. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.
7. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.

Допоміжна

1. Основи римського приватного права: Підручник /В.І.Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та інш.; За заг ред.. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. – Х.: Право, 2008 - 224с.
2. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.: Новый Юрист, 1997. – 224с.
3. Новицкий И.Б. Римское право. 7-е изд., М.: Теис, 2005.- 290с.
4. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право : Казусы, иски, институты / пер. с испан.; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005. – 812 с.
5. Кофанов Л.Л. Обязательственное право в архаическом Риме: Долговой вопрос (VI - IV вв. до н.э.). – М.: Юрист, 1994.
6. Институции Юстиниана. – М.: Зерцало, 1998. - 400с.
7. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

ТЕМА 7. ДОГОВІРНІ ТА ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

1. Договори суворого права та основані на добросовісності.
2. Поняття законності договору.

3. Охарактеризувати вербальні контракти: стипуляція, клятвена обіцянка вільновідпущеника і встановлення приданого (обіцянка жати посаг).
4. Порівняльний аналіз договорів позики і позички.
5. Розуміння римлянами реальної та справедливої ціни.
6. Поняття евікції речі.
7. Договір товариства. Види товариств.
8. Договір міни у римському приватному праві.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. *In conventionibus contrahentium uoluntas potius quam uerba spectari placuit* – в договорах треба виходити з намірів сторін, а не тільки з вживаних ними слів.
2. *Pro forma* - проформа, заради форми (дотримання форми при укладанні договорів).
3. *Jus ex injuria non oritur* – право не може виникнути з правопорушення.

Теми індивідуальних робіт

1. Контракти і пакти у Стародавньому Римі. Загальні питання.
2. Воля та волевиявлення в договорах (контрактах) у римському праві.
3. Вади волі та їх значення у римському праві.
4. Кондикційні позови в римському приватному праві.
5. Ноксальна відповідальність у РПП.
6. Виникнення деліктних зобов'язань у римському праві.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Підпригора О.А. Римське приватне право : підручник для студентів юрид. спец. ВНЗ. – 3-є вид., перероб. та доп /О.А. Підпригора. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.
7. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.

Допоміжна

1. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право : Казусы, иски, институты / пер. с испан.; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005. – 812 с.
2. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.: Новый Юрист, 1997. – 224с.
3. Основи римського приватного права: Підручник /В.І.Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та інш.; За заг ред.. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. – Х.: Право, 2008 - 224с.
4. Пиляева В.В. Римское частное право. – СПб:Питер, 2002. – 272с.
5. Иоффе О.С., Мусин В.А. Основы римского гражданского права. - Л.: Из-во Ленинградского университета, 1974. – 156 с.
6. Памятники римського права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997.- 608с.
7. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

Тема 8. СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ІНСТИТУТ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

1. Цивільне спадкування.
2. Спадкування за преторським правом.
3. Спадкування за імператорськими законами.
4. Спадкування за правом Юстиніана.
5. Заповідальна правоздатність.
6. Обов'язкове спадкування.
7. Легат, фідеїкоміси та інші споріднені правові інститути.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. *Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest* - не можна одночасно спадкувати одну й ту ж саму спадщину і по заповіту, і по закону.
2. *Hereditas personam defuncti* - спадщина продовжує особистість померлого, тобто спадкоємець зобов'язаний виконати зобов'язання особи, яка залишила спадщину.
3. *Heredis institutio - caput et fundamentum intellegitum totius* - встановлення спадкоємця - суть і основа заповіту.

Теми індивідуальних робіт

1. Заповіти в римському праві.
2. Спадкування за законами XII Таблиць.
3. Спадкування за правом Юстиніана.
4. Інститут заповідальних відказів у римському спадковому праві.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Підпригора О.А. Римське приватне право : підручник для студентів юрид. спец. ВНЗ. – 3-є вид., перероб. та доп /О.А. Підпригора. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.
7. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
8. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.: Новый Юрист, 1997. – 224с.

Допоміжна

1. Основи римського приватного права: Підручник /В.І.Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та інш.; За заг ред.. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. – Х.: Право, 2008.- 224с.
2. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право : Казусы, иски, институты / пер. с испан.; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005. – 812 с.
3. Дождев Д.В. Наследственное право в Риме в эпоху ранней республики / Автореф. дис. д.ю.н. - М., 1988. - 25с.
4. Дождев Д. В. Римское архаическое наследственное право. - М.: 1993 // Древний Рим / Сост. Ф. Конти / Пер. с ит. - М.: Издательский дом «Ниола 21-й век», 2003. - 216с.
5. Памятники римського права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997.- 608с.
6. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

ТЕМА 9. РИМСЬКИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

1. Форми захисту прав.
2. Приватна саморозправа.
3. Передумови виникнення суду в Римі.
4. Судова система Стародавнього Риму.
5. Сторони та учасники цивільного процесу.
6. Позовна давність та законні строки, їх співвідношення.
7. Перерва та призупинення позовної давності.
8. Процесуальне представництво.

Проаналізувати та обґрунтувати згідно римського законодавства наступні тези:

1. *Justitia est fundamentum regni* - правосуддя фундамент держави.
2. *Non bis eadem re* - не можна вдруге порушувати одну й ту ж саму справу.
3. *Unus testis - nullus testis* - один свідок - не свідок.
4. *Silentium videtur confessio* – мовчання рівнозначне зізнанню.

Теми індивідуальних робіт

1. Становлення цивільного процесу в давньоримській державі.
2. Самозахист у Римському цивільному праві.
3. Легісакційний процес як історично перший тип давньоримського цивільного процесу.
4. Розвиток цивільного процесу в класичний період.
5. Судовий цивільний процес у посткласичний період.
6. Позови римського права: поняття і класифікація.

Рекомендована література:

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Підпригора О.А. Римське приватне право : підручник для студентів юрид. спец. ВНЗ. – 3-є вид., перероб. та доп /О.А. Підпригора. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.
7. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підручник / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
8. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. – М.: Новый Юрист, 1997. – 224с.

Допоміжна

1. Основи римського приватного права: Підручник /В.І.Борисова, Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та інш.; За заг ред.. В.І. Борисової та Л.М. Баранової. – Х.: Право, 2008, 224с.
2. Покровский И.А. История Римского права. – М.: Статут, 2004.- 540с.
3. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения / М. Бартошек. – М., 1989. – 448 с.

4. Римское частное право: учебник / под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М. : Юриспруденция, 2002. – 448 с.
5. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право : Казусы, иски, институты / пер. с испан.; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005. – 812 с.
- Новицкий И.Б. Римское гражданское право. 7-е изд., М.: Теис, 2005.- 290с.
6. Франчози Дж. Институционный курс римского права / пер. С итал.; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2004. – 428 с.
7. Иоффе О.С., Мусин В.А. Основы римского гражданского права. - Л.: Из-во Ленинградского университета, 1974. – 156 с.
8. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997.- 608с.
9. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.

ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. - 2-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2006. - 587с.
2. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право: Підручник [для вищих навч. закл.]. - К.: Атака, 2012. - 407с.
3. Лубко І. Основи римського цивільного права: Практичний посібник. - Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2006. - 92с.
4. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів]. - К.: Атіка, 2012. - 255с.
5. Новицкий И.Б. Римское право: учебник / И.Б. Новицкий. - М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. - 298с.
6. Орач Є.М., Тищик Б.И. Основи римського приватного права: Курс лекцій. - Київ: «Юрінком Інтер», 2000. - 272с.
7. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 512с.
8. Покровский И.А. История римского права. - М.: Статут, 2004. - 540с.
9. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юриспруденция, 1999. - 512с.
10. Ферреро Г. Величие и падение Рима / В двух кн. Кн. 1, тома 1, 2. - СПб.: Наука, Ювента, 1997. - 476с.
11. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. - Х.: ООО «Одиссей», 1998. - 288с.
12. Харитонов Е.О. Рецепція римського приватного права. Теоретичний та історико-правові аспекти. - Одеса, 1997. - 86с.
13. Яровая М.В. Римское частное право. - СПб. - Питер. 2004. - 192с.
14. Bogdan M. Comparative law. - Kluwer, 1994. - 360p.
15. Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny / Pod red. Witolda Wolodkiewicza. - Warszawa: Wiedza powszechna, 1986. - 247s.

Допоміжна

16. Агафонов С.А. Римське право: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - 143с.
17. Античная литература. Рим: Антология / Сост. Н.А. Федоров, В.И.Мирошникова. - 2-е изд. - 1988. - 720с.
18. Барон Ю. Система римского гражданского права. - СПб, 1909. - 250с.
19. Бартошек М. Римское право: понятие, термины, определения / Пер. с чешского Ю.В. Пресняков. - М.: Юрид. лит., 1989. - 448с.
20. Белогруд Н.Е. Римское право. Источники, история, институции. - К., изд-во книжного магазина Розова И.А., 1897. - 243с.
21. Бобровникова Т.А. Повседневная жизнь римского патриция в эпоху разрушения Карфагена. - М.: Молодая гвардия, 2001. - 493с.
22. Братасюк В. Римське право як форма вираження принципу суб'єктивно-індивідуальної волі / Віктор Братасюк // Укр. право. - 2003. - N 1.- С. 207-212.

23. Васильченко В.В. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України. Автореф. дис. ... к.ю.н. - К., 1997. - 26с.
24. Вегнер В. Начало, распространение и падение всемирной империи римлян. В 2-х т. - Мн.: Харвест, 2002. - Т. 1.- 656с.; Т. 2.- 448с.
25. Вещные права на землю в избранных фрагментах из Дигест Юстиниана / Отв. ред. Л.Л. Кофанов. - М., 2006. - 724с.
26. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. - М., 1988. - 110с.
27. Вовк В.М. Приватно-правова технологія стародавніх римлян як конструювання правової реальності / В.М. Вовк // Адвокат. - 2009. - № 2 (101). - С. 22-25.
28. Гай. Институции. Книги 1-4 / Л.Л. Кофанов, В.А. Савельев (ред.); Ф.Дадынский (пер. с латин.); РАН, Институт всеобщей истории. - М.: Юрист, 1997. - 368с.
29. Гарсиа Гарридо М.Х. Римское частное право: Казусы, иски, институты / Пер. с исп.; Отв. ред. Л. Л. Кофанов.- М.: Статут, 2005. - 812с.
30. Гиббон Эд. История упадка и разрушения Римской империи: В 7т. Т.1. - 2-е изд., стер. - СПб.: Наука, 2006. - 428с.
31. Глиняна К.М. Вплив римського права на становлення та розвиток сучасного права Європи / К.М. Глиняна // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. - Одеса: Юридична література, 2004. - Вип. 23. - С. 190-195.
32. Гончаренко В.О. Договір позички за римським приватним правом. Автореф. дис. к.ю.н. - О., 2005. - 21с.
33. Гончаренко В.О. Система договорів римського права та деякі питання її рецепції в сучасному цивільному законодавстві України / В.О. Гончаренко // Університетські наукові записки. - 2005. - № 3 (15). - С.121-125.
34. Гужва А.М. Інтерес і місце виконання договору в сучасному правозастосуванні й римському праві / А. М. Гужва // Право і безпека / Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2010. - № 1. - С. 148-152.
35. Гужва А.М. Римські витoki терміна «пеня» / А. М. Гужва // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Одес. нац. юрид. акад.; [редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.]. - Одеса: Юрид. л-ра, 2007. - Вип. 31. - С. 163-165.
36. Гужва А.М. Співвідношення інтересу і збитків за римським правом / А.М. Гужва // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Одес. нац. юрид. акад. - Одеса: Юрид. літ., 2008. - Вип. 41. - С. 184-190.
37. Гужва А.М. Формули «Quod interest», «quanti interest» у договорі найму за римським правом / А.М. Гужва // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Одес. нац. юрид. акад. - Одеса, 2009. - Вип. 51. - С. 19-24.
38. Гужва А.Н. «Quanti interest» в исках в случае эвикции по римскому праву / А.Н. Гужва // Древнее право: [науч. журн.] / Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. юрид. фак. [и др.]. - Москва, 2010. - № 2. - С. 193-200.
39. Гутьєва В. Рецепція емфітевзису в праві Україні / Віра Гутьєва //

- Підприємництво, госп-во і право. - 2003. - № 9.- С. 105-110.
40. Дихта Н.М. Категорія фідучія в Стародавньому Римі: поняття та зміст *fides* та *fiducia* / Н.М. Дихта // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. - Одеса: «Фенікс», 2009. - Вип. 37. - 476с. - С. 164-171.
41. Дождев Д.В. Наследственное право в Риме в эпоху ранней республики / Автореф. дис. ю.н. - М., 1988. - 25с.
42. Дождев Д.В. Основания защиты владения в римском праве., М. - 1996. - 238с.
43. Дождев Д.В. Римское частное право. Учебник для вузов. Под ред. член-корр. РАН, проф. В.С. Нерсисянца. - М.: Издательская группа ИНФРА М - НОРМА, 1996. - 704с.
44. Дождев Д. В. Римское архаическое наследственное право. - М.: 1993 // Древний Рим / Сост. Ф. Конти / Пер. с ит. - М.: Издательский дом «Ниола 21-й век», 2003. - 216с.
45. Ємельянова Л. Трансформації поглядів римських юристів на характер забезпечення належного виконання договірних зобов'язань / Людмила Ємельянова // Підприємництво, госп-во і право. - 2004. - № 6.- С. 25-27.
46. Задорожний Ю. Західна традиція права у контексті формування кодифікованих актів на теренах України / Ю. Задорожний // Право України. - 2006.- № 9.- С. 42-46.
47. Задорожний Ю. Перспективи використання римського права у цивільному законодавстві України / Ю. Задорожний // Право України. - 2008. - № 10. - С. 149-153.
48. Задорожний Ю. Роль римського права у процесі становлення та розвитку університетів у країнах Західної Європи / Ю. Задорожний // Право України. - 2009. - № 3. - С. 153-160.
49. Задорожний Ю.А. «Руська правда» і римське право: порівняльний аспект / Ю.А. Задорожний // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2009. № 1 (87). - С. 49-53.
50. Задорожній Ю. Роль римського права у контексті формування правової доктрини в країнах романо-германської правової сім'ї / Ю. Задорожній // Право України. - 2006.- № 11.- С. 41-44.
51. Институции Юстиниана. Перевод с латинского Д. Расснера. Под ред. Л.Л. Кофанова, В.А. Томсинова. (Серия «Памятники римского права») - М.: Зерцало, 1998. - 400с.
52. Иоффе О.С., Мусин В.А. Основы римского гражданского права: Учеб.-метод. пособие для студентов заочного отделения. - Л.: Из-во Ленинградского университета, 1975. - 156с.
53. История Рима. В 5 т. Т. 1. Кн. 1, 2. До битвы при Пидне: Пер. с нем. Т. Моммзен. - М.: ООО «Издательство АСТ»; Х.: Фолио, 2001. - 684с.
54. Калюжний Р.А. Римське приватне право: Курс лекцій. - К.: Істина, 2005. - 342с.
55. Качановский Ю.В. Римское право в XXI веке / Ю.В. Качановский // Право и политика. - 2001. - № 4. - С. 4-11.

56. Качур В.О. Співвідношення понять «Persona», «Status» і «Caput» у римському праві / В.О. Качур // Часопис Київського університету права. - 2010. - № 2. - С. 21-25.
57. Кнабе Г.С. Древний Рим - история и повседневность. - М., 1986. - 84с.
58. Кнабе Г.С. Римское общество в эпоху ранней империи // История Древнего мира. - Т. 3. Упадок древних обществ. - М., 1982. - 116с.
59. Кобилецький М. Магдебурзьке право як джерело рецепції римського права в Україні / М. Кобилецький // Право України. - 2007.- № 8.- С. 121-125.
60. Кофанов Л.Л. Первая международная конференция «Римское право и его рецепция» / Л.Л. Кофанов // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право. - 1998. - N 3.- С. 109-118.
61. Крылатые римские выражения / Авт.-сост. Ю. Цыбульник. - М.: ООО «Издательство АСТ»; Х.: Фолио, 2003. - 830с.
62. Ливий Тит История Рима от основания Города. В 3 т. Т.1. Кн. I-X / Тит Ливий; сост. коммент. Н.Е. Боданская, Г.П. Чистяков. - М.: Ладомир, 2005. - 312с.
63. Лубко І. Закони XII Таблиць: Навч. посібник / Черкаський національний ун-т ім. Б. Хмельницького, 2006.- 64с.
64. Макарчук В.С. Основи римського приватного права. - Навч. посіб. - Вид. друге, доповн. - К.: Атіка, 2003. - 256с.
65. Моммзен Т. История Рима / Том 1,2,3 изд. второе, стереотип. - С.-Пб.: «Наука», 2005. - 733с.
66. Нелін О. До питання про спадкове право рабовласницького суспільства / Олександр Нелін // Підприємництво, госп-во і право. - 2004. - N 10.- С. 44-48.
67. Омельченко О.А. Римское право: Учебник. Издание второе, исправленное и дополненное. - М.: ТОН - Остожье, 2000. - 208с.
68. Підпригора О. Захист володіння за римським приватним правом / О. Підпригора // Право України. - 1999. - N 7.- С. 28-35.
69. Павленко Д. Принцип добросовісності в римському приватному праві та зобов'язальному праві України / Дмитро Павленко // Підприємництво, госп-во і право. - 2006. - N 8.- С. 129 -132.
70. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. - М.: Зерцало, 1997. - 608с.
71. Пиляева В.В. Римское частное право. - СПб.: Питер, 2002. - 272с.
72. Підпригора О. Захист володіння за римським приватним правом / О. Підпригора // Право України. - 1999. - № 7. - С. 28-35.
73. Підпригора О.А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів: Вид. 3-є, перероб. та доп. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. - 440с.
74. Продаєвич І.С. Припинення зобов'язання неможливістю виконання у римському приватному праві / І.С. Продаєвич // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. - Одеса: «Фенікс», 2009. - Вип. 37. - 476с. - С. 155-164.
75. Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Римское право (базовый учебник). Перевод с македонского д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В.

- Филиппова / Под. ред. проф. В.А. Томсинова. - М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1999. - 448с.
76. Пучкова Г.В. Зобов'язання, що виникають з безпідставного набуття або збереження майна / Г.В. Пучкова // Автореферат дис. к.ю.н. - О., 2007. - 21с.
77. Рибачок В.А. Становлення інституту іпотеки та механізму оформлення іпотечних договорів за часів римського права / В.А. Рибачок // Часопис Київського університету права. - 2009 - № 3. - С. 150-156.
78. Римское частное право: Учебник / Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. - М.: Юристь, 1997. - 544с.
79. Рогожа К.М. Фідуція в цивільних правовідносинах римського права і дореволюційної Росії / К.М. Рогожа // Університетські наукові записки. - 2005. - № 4(16). - С. 148-151.
80. Русу С.Д. Історико-правові передумови рецепції римського приватного права / С.Д. Русу // Університетські наукові записки. - 2005. - № 3(15). - С. 12-16.
81. Савельев В.А. История римского частного права. - Всесоюз. юрид. заоч. ин-т. - М., 1986. - 76с.
82. Санфилиппо Ч. Курс римского частного права: Учебник / Пер. с итал.; под ред. Д. В. Дождева. - М. : Изд-во Бек, 2000. - 400с.
83. Сборник задач и проверочных вопросов по римскому частному праву. Составитель А.Д. Рудоквас. - СПб., 1996. - 134с.
84. Святоцька В. Адвокатська професія в античних країнах / В.Святоцька // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2009. - Вип. 49. - С. 54-59.
85. Сергеенко М.Е. Жизнь Древнего Рима. - М., 1964. - 368с.
86. Сергеенко М.Е. Простые люди Древней Италии. - М. - Л., 1964. - 264с.
87. Томсинов В.А. О сущности явления, называемого рецепцией римского права // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право. - 1998. - N 4.- С. 3-17.
88. Федосеев П.М. Институт поруки за римским правом / П.М. Федосеев // Автореф. дис. к.ю.н. - Х., 2003. - 19с.
89. Федущак-Паславська Г. Становлення і розвиток правових конструкцій у Давньому Римі / Г. Федущак-Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2011. - Вип. 52. - С. 120-126.
90. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. - Ростов на Дону, Изд-во «Фенікс», 1999. - 416с.
91. Хвостова К.В. Развитие правовых понятий в эпоху Средних веков (методологический и конкретно-исторический аспекты проблемы) / К.В. Хвостова // Вопр. философии. - 2004. - N 1.- С. 128-136.
92. Хрестоматия ко всеобщей истории государства и права. Т. 1. / Под ред. К.И. Батвера и Е.В. Поликарповой. - М.: Юристь, 1996. - 392с.
93. Черниловский З.М. Лекции по римскому частному праву. - М.: Юрид. литература, 1991. - 480с.
94. Черниловский З.М. Римское частное право: Элементарный курс. - М.: Новый Юрист, 1997. - 224с.
95. Шала Л.В. Рецепція римського права в Україні: доктринальний рівень / Л.В. Шала // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх

справ. - 2010. - № 1. - С. 25-30.

96. Comparative Legal Traditions in a Nutshell./ Glendon M., Gordon M., Osakwe C. - St. Paul, Minn: West Publishing, 1994. - 402p.

97. Taubenschlag R. Rzymskie prawo prywatne. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955. - 327s.

98. Kuryłowicz M. Historia i współczesność prawa rzymskiego. - Lublin: Wydawnictwo lubelskie, 1984.

99. Osuchowski W. Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu. – Warszawa, 1986.

100. Wołodkiewicz W., Zabłocka M. Prawo rzymskie. Instytucje. – Warszawa, 2000.

Додаток А – Інформаційні ресурси

1. История Древнего Рима. URL: www.ancientrome.ru
2. История Древнего Рима. Публикации. URL: <http://ancientrome.ru/publik/index.htm>
3. История Древнего Рима. Римское право. Источники. Научная литература. Учебная литература. Справочная литература. URL: <http://ancientrome.ru/ius/index.htm>
4. Римське право. URL: <http://iuscivile.com/>
5. Університет Неаполя Федеріко II. Кафедра римського права, історії та теорії закону. URL: <http://www.dptromano.unina.it/>
6. Науковий журнал «IUS ANTIQUUM». URL: <http://www.dirittoestoria.it/iusantiquum/>
7. Середньовічна історія: Римське право. Укази римських імператорів. Кодекси. Римське право і шлюб. Коментарі юристів. URL: <http://www.fordham.edu/halsall/sbook-law.html>

Додаток Б - Індивідуальні завдання

1. Теоретико-пізнавальне значення римського права для сучасної юриспруденції.
2. Формування римського приватного права.
3. Етапи розвитку римського права.
4. Інститут преторів у Стародавньому Римі.
5. Закони XII Таблиць - основне джерело стародавнього римського права.
6. Кодифікація імператора Юстиніана: мета, зміст, значення для формування права європейських держав.
7. Цивільне законодавство періоду Римської республіки.
8. Цивільне законодавство періоду принципату.
9. Цивільне законодавство пізньої імперії.
10. Рецепція Римського права у Західній Європі.
11. Вплив Римського права на законодавство Русі.
12. Римське право і законодавство Російської імперії.
13. Римське право і законодавство України.
14. Римське право і радянське цивільне законодавство.
15. Особливості правового становища вільновідпущеників і рабів у Стародавньому Римі.
16. Колонат у Стародавньому Римі.
17. Юридичні особи (*universitates*) в римському праві.
18. Порівняльна характеристика правового статусу римських громадян і латинів.
19. Особливості правового статусу перегрівів у Стародавньому Римі.
20. Формування інституту представництва у римському приватному праві.
21. Поняття і види споріднення в римському праві.
22. Римський шлюб та його види.
23. Батьківська влада у Стародавньому Римі.
24. Правове положення римської жінки.
25. Інститут пекулія і його різновиди у римському праві.
26. Право власності періоду Республіки.
27. Право власності по праву Юстиніана.
28. Правовий режим спільної власності (*condominium*).
29. Правовий режим володіння в римському праві.
30. Захист прав власності у римському приватному праві.
31. Персональні сервітути у Стародавньому Римі.
32. Особливості публіціанового позову у римському праві.
33. Посесорний захист володіння у римському праві.
34. Петиторний захист володіння у римському праві.
35. Речове і зобов'язальне право у Стародавньому Римі: порівняльний аналіз.
36. Зобов'язальне право в Стародавньому Римі.
37. Контракти і пакти у Стародавньому Римі. Загальні питання.
38. Воля та волевиявлення в договорах (контрактах) у римському праві.
39. Вади волі та їх значення у римському праві.

40. Забезпечення зобов'язань у римському праві.
41. Кондикційні позови в римському приватному праві.
42. Виникнення деліктних зобов'язань у римському праві.
43. Аквіліїв закон.
44. Історія римського спадкового права.
45. Заповіти в римському праві.
46. Самозахист у Римському цивільному праві.
47. Становлення цивільного процесу в давньоримській державі.
48. Легісакційний процес як історично перший тип давньоримського цивільного процесу.
49. Преторський захист у римському приватному праві.
50. Розвиток римського цивільного процесу в класичний період.
51. Судовий цивільний процес у посткласичний період у Стародавньому Римі.
52. Питання Римського права в українській класичній літературі.
53. Питання Римського права у російській класичній літературі.
54. Питання Римського права у сучасній літературі.